

MTÜ Convictus Eesti kahjude vähendamise keskuse tagasiside plaanitavale reformile.

Convictus saab tänavu 20 aastaseks ja koostöö Tervise Arengu Instituudiga on arenenud ja kasvanud ajas. Kahjude vähendamise teenus on teaduspõhiselt välja arendatud kulutõhus lahendus tegelemaks uimasti tarvitajatega ja sellega seonduvate riskidega. See sihtgrupp on haavatav ja vajab kompleksset lähenemist ning selle teenuse efektiivsust ja töö tulemusi on üles ehitatud aastaid.

„Kahjude vähendamise teenuste kuluefektiivsus on kinnitust leidnud teisteski riikides. Näiteks Austraalias läbiviidud uuring tõestas, et iga kahjude vähendamisse investeeritud dollar aitas kokku hoida kuni 21 dollarit, mis oleksid kulunud tagajärgedega tegelemiseks, kui kahjude vähendamise teenuseid ei oleks.“¹

Oleme nõus, et kindlasti on mõistlik liita tervishoiu valdkonna dubleerivad tegevused asutustes ja ühtlustada nii protsesside toimimist kui ka eelarve käsitlust. Samal ajal leiame, et seda tuleks vaadata sektori põhiselt. Kahjude vähendamise teenus ei ole dubleeritud tegevus ning selle valdkonna peal töötavad inimesed omavad aastate pikkust kogemusi ja teadmisi, mis on väga väärtuslik kvaliteedi näitaja.

Tervise Arengu Instituudi ekspertteadlased mõõdavad Eesti uimasti tarvitajate käitumisharjumusi, uskumusi ja muid olulisi faktoreid, et selle põhjal teha argumenteeritud otsuseid. Sellise teadusliku käsitlusega on väga oluline jätkata arvestades valdkonna edukust hakkama saada suure uimastitarvitamise ja HIV leviku probleemiga Eestis. Igasugune reform võib põhjustada personali voolavust ja kannatada saab selle tulemusena kogu teenuse üldine kvaliteet. Kahjude vähendamise teenuse keskused on antud teenuse haavatava sihtrühma seas usaldust üles ehitanud aastaid, sobitanud ennast nende elukeskkonda ning seetõttu võib

¹ <https://www.acon.org.au/wp-content/uploads/2015/04/Evaluating-the-cost-effectiveness-of-NSP-in-Australia-2009.pdf>

igasugune väiksemgi valearvestus lõhkuda tehtud tööd ja selle ühe tulemusena kõrgeneb märgatavalt ka oht HIV epideemia tagasi tulekuks.

2014. aastal tehtud Sotsiaalministeeriumi riskianalüüs seoses antud reformi potentsiaalse elluviimisega selgitas välja, et reform ei annaks oodatavaid häid tulemusi ja see otsustati katki jätta. Nõustume tollase sotsiaalministri Marika Priske väidetega ERRile antud intervjuus mõned nädalad tagasi, et kavandataval reformil on liiga palju ohukohti, mille riske on raske hinnata ja sellise suure muudatuse tegemine vajaks põhjalikumat ja sisulisemat kaardistust ja analüüsi.²

Tutvudes Eestis tehtud statistikaga on näha, et narkootikume tarvitavate inimeste kaudu levinud HIV on vähenenud 22,3% pealt viimase üheksa aastaga 6,9 % tasemele.³ See tähendab vähenemist ainuüksi üheksa aasta jooksul 15,4%. Selle saavutamine on olnud pikaajaline ja strateegiline töö ning koosneb kompleksest teenuste kogumikust, mis tugineb TAI teaduspõhisele lähenemisele. MTÜ Convictuse töötajaid koolitatakse antud teemaliste koolitustega TAI poolt ning omakorda saame levitada teadmust meie klientidele, kes on uimastitarvitajad.

Maailma Tervishoiu Organisatsiooni andmetel on leitud, et nõela ja süstla vahetusprogrammid suudavad vähendada HIV levikut 33 kuni 42%.⁴ Süstlavahetuse teenus on võrreldes teiste tervishoiu- ja sotsiaalteenuste kuludega tunnistanud maailmas üheks kõige odavamaks ja kulutõhusamaks rahvatervise meetodiks.⁵ 2005. aastal oli Eestis HIV levimus tingitud uimasti tarvitajatest 48%. Viimase 15.aasta jooksul on toimunud oluline haigestumise vähenemine HIVi ning võime näha väga häid tulemusi. Haigestumus oli 2001. aastal 100 000 elaniku kohta 107 inimest ning täna on see 11,8 inimest⁶. See viitab, et HIV epideemia näitajad on kriitiliselt tasemelt langenud madalasse tsooni, kuid see siiski ei tähenda, et haigus on kadunud või oht on seljatatud. Seetõttu peame üheskoos pingutama nende tulemuste hoidmise nimel.

² <https://www.err.ee/1608531670/priske-tai-sulgemisega-tervishoiu-parisprobleeme-ei-lahenda>

³ https://terviseamet.ee/sites/default/files/Nakkushaigused/Haigestumine/hiv-nakkuse_levikuteed_2012-2020.pdf

⁴ 1 Technical Guide for countries to set targets for universal access to HIV prevention, treatment and care for injecting drug users. World Health Organization. WHO, UNODOC, UNAIDS; 2009.

⁵ Wilson DP, Donald B, Shattock AJ, Wilson D, Fraser-Hurt N. The cost-effectiveness of harm reduction. Int J Drug Policy. 2015 Feb;26 Suppl 1:S5-11.

⁶ https://terviseamet.ee/sites/default/files/Nakkushaigused/Haigestumine/hiv-nakkus_1988-2020.pdf

TAI koolitab MTÜ Convictuse töötajaid HIV teste läbi viima ning testide tegemise arv on väga palju tõusnud tänu selle kättesaadavusele ning ka uimastitarvitajate endi huvi ja teadvustatus on selles osas tõusnud.

Igasugune valdkonna muutus nii kriitilise teema puhul, mille tagajärgedeks on HIV või AIDS, võib olla väga suure vastupidise efektiga ning reformi tulemusena plaanitud eelarve kokkuhoiu jääk võib koonduda aga tagasi tulekahjude kustutamise peale ja haigete inimeste ravimisele, mis on oluliselt kallim kui praegune kahjude vähendamise teenuse pakkumine.

Kahjude vähendamise teenus on otseselt seotud HIV nakkuse leviku kontrolli all hoidmisega ning kindlasti on üks oluline osa sellest uimastitarvitajate teenust pidevalt arendada ja jälgida nende harjumusi ja käitumist ning vastavalt sellele kohandada teenuspakkumist.

Järgnevalt kirjeldatakse ühe HIV positiivse hinnangulist rahalist mõju Eesti riigile:

„Juhul, kui ennetusega hoitakse ära ühe inimese nakatumine HIV-i, hoitakse ära ka riigieelarvele tekkivaid kulusid 5479 euro eest ühe aasta kohta eeldades, et inimesele võimaldatakse ARV ravi. Kui arvestada ka alternatiivtulu kaotust, siis on kokku kaotus riigieelarvele kuni 7055 eurot aastas.“

„Vaadates eraldi HIV-positiivsete gruppe ravistaatuse lõikes, näeme, et kõrgeim on ootuspäraselt ARV ravi saajate kulu, 4 516 – 5 317 eurot inimese kohta aastas, millest aastane ARV ravi kulu moodustab keskmiselt 3759 eurot (so 70 – 83%).“⁷

2019. aasta lõpuks oli Eestis HIV-ga nakatunud ja AIDSi põdevate inimeste arv 10 079, mis tähendab, et riik kulutab iga aasta nende ravi peale hinnanguliselt 71 107 345 eurot⁸.

Kahjude vähendamise teenus on Eestis vahemikus 2018-2021. aastal eemaldanud ringlusest 1,15 miljonit kasutatud süstalt ning jaganud 1,6 miljonit puhast süstalt uimasti tarvitajale. Selle teenuse vajadus on aastast aastasse kasvanud ning ennast tõestanud.

Suur osa kahjude vähendamise teenusest on ka pakutav psühholoogiline nõustamine. Pikka aega töötavad MTÜ Convictuses vastava spetsiifilise ekspertsusega psühholoogid ja kogemusnõustajad ning see omab väga tähtsat rolli kahjude vähendamise teenuses tervikuna. Puhaste tarvikute kasutamine süstimisel on ka väga oluline ja vajalik osa ennetamiseks haiguste

⁷ <http://ft.ee/admin/upload/files/CentAR-HiVi-kulud-riigile.pdf>

⁸ https://intra.tai.ee/images/prints/documents/159169962111_HIV_2010_2019.pdf

levikut, kuid see ei lahenda ära aspekti, miks inimesed on hakanud esmajoones uimasteid tarvitama. Psühholoogilised konsultatsioonid lasevad inimesel läbi töötada oma vanad traumad, kompleksid ja hirmud – kõik see, mis hoiab neid tagasi olemas täisväärtuslik osa ühiskonnast. Psühholoogid ja konsultandid on need, kes motiveerivad tarvitajaid minema rehabilitatsiooni keskustesse. Psühholoogidel on olemas vastav kvalifikatsioon ja pädevus loomaks tarvitajaga inimlik ja austusväärne kontakt, kus inimene tunneb end väärtustatuna ja on seejärel suuteline tegemaks muutusi oma käitumises.

Psühholoogide ja kogemusnõustajate töö annab toetust meie klientidele, taastab usu iseendasse ning sellesse, et on võimalik ka teistmoodi funktsioneerida ning selle tulemusena elada ühiskondlikult täisväärtuslikku elu. Läbi selle on uimasteid tarvitav inimene taas võimeline tagasi pöörduma töö- ja pereellu, kus ühiskond võidab nii läbi tööturu laekuvate maksude kui ka selle, et üks pere suudab jälle normaalselt toimida ja ühiskonda panustada.

Teenuse kvaliteet ei ole võimalik ilma selle osata teenuses. Kahjude vähendamise teenuses on tarvikute jagamine väga oluline osa tarvitaja riskikäitumise vähendamises, kuid see on vaid üks esmane samm kompleksest vajaminevast teenusest. Võtmetähtsusega on kliendiga kontakti ja usalduse loomine. Edasi liituvad uimastitarvitajatega tegelema psühholoogid, konsultandid ja sotsiaaltöötajad. Selliselt saavad meie kliendid teenust erinevatel tasanditel: tervis, elamiskoht, tööhõive, suhted perekonnas ja kogu ühiskonnas toimimine tervikuna.

Kahjude vähendamise teenusena kasutati psühholoogi teenust 2018-2021 aastal keskmiselt 2213 korda aastas, kogemusnõustaja teenust kasutati nelja aasta jooksul keskmiselt 8544 korda aastas ning sotsiaaltöötaja teenust keskmiselt 8912 korda aastas. Selle teenuse populaarsus on tõusnud aastast aastasse ning samamoodi ka tarvitavate klientide käitumine muutub vähem riskantsemaks, kuna neil on vastavad oskused, tööriistad ja enesekindlus valida turvalisemaid viise tarvitamise vähendamiseks või lõpetamiseks.

Meie organisatsiooni jaoks on väga oluline, et meie töötajad oleksid kvalifitseeritud spetsialistid. Antud valdkonna psühholoogiline keerukus on teenust pakkuvatele töötajatele äärmiselt suure läbipõlemise riskifaktoriga. Klientidega töötades peavad töötajad pidevalt ka enda vaimse tervise ja psühholoogilise poole eest hoolt kandma ja toetama seda. Antud hetkel on selleks vajaminevaks ressurrssiks olnud TAI, kes aitab toetada meie töötajaid supervisioonidega ning muude valdkondlike koolitustega. Näeme suure ohukohana antud reformi elluviimisel, kus potentsiaalselt TAI pädevus ja kompetentsus jagatakse ümber

selliselt, kus nõnda põhjalik ja kompleksne lähenemine kahjude vähendamise teenuses nii kliendile kui töötajale võib jääda tähelepanuta.

Meil on mõistmine et riigil ei ole plaanis kaotada kahjude vähendamise teenust, kuid soovime rõhuda selle valdkonna esindajana, et igasugune riiklik muudatus kahjude vähendamise teenuses võib kaasa tuua teenuse kvaliteedi languse, kompetentsi kao ning ka töötajaskonna läbipõlemise ja ka suurenenud personali voolavuse, mis omakorda võib tagajärjena pikemas perspektiivis hoopis tõsta riigieelarve kulusid.

Soovime, et enne antud reformi elluviimist viib sotsiaalministeerium läbi vastavad vajalikud analüüsid ja uuringud valdkonnas, selgitamaks välja reformi ohukohad ja kasutegurid, selleks et teha otsus reformi õigustatuse osas.

MTÜ CONVICTUS EESTI

Allkirjastanud:

Olga Parik – juhatuse liige

Jaan Väärt – teenusejuht

Tatjana Russakova – teenusejuht

Veronika Saareväli – teenusejuht

Marju Petrov – teenusejuht

Konstantin Iru – SÜTIK koordinaator